

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 18. avgusta 1875.

Obseg: O krompirji, ki letos hudo gnjije. — Ali je res kmetijskih zbornic treba? (Konec.) — Novi Kranjski panj po Dzierzonovi osnovi. (Dalje.) — Slovensko slovstvo. — Note na papirji ne bodo rešile Ercegovine in Bosne Turškega jarma, le puška ji more. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O krompirji, ki letos hudo gnjije.

Letos se od vseh strani sliši, da krompir hudo gnjije in črní. Vzrok temu je nenavadno in dolgo deževanje meseca julija. Mokrota jako pospešuje rast krompirjevo — nekatera stebela na vrtu, h kolu privezana so zrastle poldrugi seženj visoko; al ona širi tudi bolezen, kajti vlažnost je ugodna napravi malih glivic, in kakor sploh trdijo izvedeni možje, je krompirjeva bol mala gliva, ki se kaj hitro množi.

Vendar se do dobrega ne zna, kaj je prav za prav krompirjeva kuga. V gnojnih tleh je sploh več bolezní kakor v pustih jalovih. Nasvetujejo nekateri, naj se krompir v suhem toplem vremenu izkoplje in na solncu pusti, da malo zvene; al tisti, ki je količkaj načet, isto tako naprej gnjije, zdrav pa se res tako bolj ohrani. Drugi pravijo, naj se dene na suho, in slame ali stelje vrh njega, ter se ta slama z drugo nadomestuje, kedar se je prva one vlage, ki iz krompirja puhti, navzela. Pri vsem tem gre mnogo krompirja pod zlo, in mnogi bi bolje storili, kaj drugzega saditi kakor krompir.

Jaz ne pritrjujem besedi francoskega kralja Ljudevita XVI., katere je bajè rekel gosp. Parmentier-u, prvemu sadivcu krompirja na Francoskem: „Francoska vam bo enkrat hvaležna za to, da ste iznašli kruh ubozih.“ Pa tudi kletev italijanskega profesorja Mantegazza: „maledette patate“! ni nobenemu pametnemu človeku po godi. Prostemu kmetu je krompir velik dar božji, kedar zarodi, pa tudi velika šiba božja, kedar gnjije.

Kaj storiti? Prodati se ne more vse na enkrat, a včasí se zgodí, da krompir, ko ga iz daljnih krajev v mesto peljejo, po poti gnjije, in ves trud je zastonj. Nekateri ga porabijo za krmo prešičem; al to, kar vam ni zdravo, tudi živali ne more vselej koristiti.

Kaj torej? Dve stvari bi nasvetoval našim kmetovalcem, da vendar nekaj dobé tudi od „črnega“ (trdo gnjilega) krompirja.

Iz onega krompirja, ki je še le načet, torej ne še ves gnjil, naj se, kar je bolnega, hitro otrebi, ostalo zdravo naj se dobro skuha in olupí, ter se do dobrega zmečká, potem se na vsak funt zmečkanega krompirja dodá ali primeša četrť funta moke. Iz tega naj se vmesi krompirjevo testo, naj se z valjarjem raztenji, v rezance (nudeljne) zreže in posuši. Tako se napravi prav dobra

hrana, ki je prav okusna, naj se že prigrigotovi in skuha na mleku ali z mesno juho. Skuhana, osoljena in sè sirom potrošena zabeljena ima ves okus laških makaronov. Saj menda tudi rabijo mnogo krompirja v tovarnah močnatih jedí. Nek pekarsk družnik iz Trsta mi je pravil, da njegov gospodar vsakim 100 funtom moke daje 30 funtov krompirjevca primešati, in prav okusen kruh napravi, ki pa poleti hitreje splesne, ako se kmalu ne povžije. Ako se tako posušeno testo zopet zmelje, dá rumenkasto moko, primerno za najbolje pečivo.

Kdor noče krompirjeve moke in kruha, pa lahko porabi tudi po gnjilini s črneli krompir na napravo skroba (štirke, Stärkemehl). Najprej se krompir dobro opere in ostrže ali obreže olupek, potem na navadnem kuhinjskem strgalu (ribežnu) zriblje, z vodo nameša in dobro zdrozga. Oni močnik krompirjev se potem skoz prteno ruto precedí v snažno posodo, in dobro izžme. Na dnu posode je lepa bela štirka (skrob), ki se je, ker je bolj težka ko voda, vstanovila, ako vse skup pustiš eno uro ali več na miru stati, in grdo vodo ocediš. Če je še kaj nesnage nad skrobom, zdrozaj še enkrat v čisti vodi, da postane ko mleko, in to zopet precedi, pa bo naposled zopet se vsirilo, da nekaj časa na miru pustiš. Iz 1 funta krompirja se dobi pol kvarta (osmino) štirke. Res je to malo, a vendar boljše, kakor ves krompir v gnoj vreči.

Kaj pa s štirko početi? Iz nje se dá napraviti krompirjev „zago“. Kedar je skrob še moker in vlažen, precej ko se je voda ocedila iz njega, se dene na drateno sito in skoz pretlači, da postane zrnast. Ta zrnica se denejo kuhati na vroči vodni sopar, in se tako z lepom (kleister) prevlečejo, da postanejo lepo prozračne, to je krompirjev „zago“. Tak zago se od Izhodnje-indiškega zago, katerega delajo iz palminega stržena, čisto nič ne razločuje.

Če je krompir zdrav, pa je vendar nevarnost, da ne začne gnjiti, se tudi na drug način krompirjev zago iz njega napravi. Skuhaj krompir, olupí ga in še gorkega ga zdrozgaj s kakim spodaj širokim polenom (bátom), da shlapi voda, če je še kaj v krompirji. Na to se kaša krompirjeva pomeša s suhim skrobom krompirjevim ali z malo moke, ter se trdo vmesi. Iz tega testa se napravijo mali hlebčeki, ki se na ribežnu zribljejo. Zmrvljen drobiž se raztegne na dilji ali plohu in se gulja z drugim plohom povrh, dokler se napravijo okrogla zrnica, ki se potlej dobro posušijo. Ako se zrnica s čisto mrzlo vodo malo operejo in potem pri ognji

posušé in strdé, imaš krompirjev „zago“, ki se dá hraniti leta in leta nepokvarjen.

Tudi zmrznjeni krompir, ki ni več za kuho, in, ako se odtopi, kaj rad gnjije, se dá vporabiti za napravo skroba, kajti v takem krompirji se celice stržejo ter sok jame gnjiti, a skrob je nepokvarjen.

Ubogim kmetom najbolj kaže si tako pomagati, da napravijo iz krompirja moko ali zago. Večim posestnikom pa, ki imajo dovolj žita za vsakdanji kruh, je svetovati, da napravljajo krompirjev skrob, kajti iz njega (skroba) delajo v novejših časih mnogo žganja in piva (pira), ki je jako dobro in se nič ne razločuje od ječmenovega piva. Dr. Bach („Studien u. Lesefrüchte aus dem Buche der Natur“ II. Bd.) nasvetuje pivovarjem, naj iz krompirjevega skroba delajo pivo, kajti 1) prihrani se na zemljišču prostora. Ista njiva dobro obdelana, bode dala štirikrat več krompirja in skroba za pivo, kakor če se z ječmenom obseje za pivovarno; 2) rabi se manj prostora za shrambo skroba, kakor za ječmen; 3) krompirjev skrob se lahko ohrani leta in leta nepokvarjen, ter zamore v gladnih letih nadomestiti moko iz žita.

Napravljajo pa iz krompirjevega skroba tudi sladkor (cuker), ki pa se nerad strdi ali kristalizuje, ter ostane sluzni cuker (sirop). Najbolje žganje delajo iz krompirjevega sladkora, kakor ga tudi rabijo v sladkornicah (pasticerijah) in po dr. Gall-ovi metodi za galizovanje, to je, zboljšanje kislega vina. Na Nemškem, posebno v Šleziji, napravljajo iz krompirja vino, katero prodajajo pod imenom „ogerskega vina“, da, celó za Madera-vino. Tega pa pošteni Slovenci nimajo potrebe, kajti imajo dobro izvrstno vinsko kapljico iz grozdja. M. S.*)

Ali je res kmetijskih zbornic treba?

(Konec.)

Ako nadalje trgovska zbornica v Hebu povdarja posebno to, da je v centralnih in subvencijskih odborih večina takih mož, ki niso kmetijski gospodarji, moramo jej kar naravnost povedati, da se je, vsaj kar se tiče naše dežele, prav zeló zmotila; razun blagajnika in še enega vsestransko izvedenega pravnika, ki razmere naše dežele izvrstno dobro pozná, so vsi drugi odborniki skušeni gospodarji; tako je v centralnem odboru in tako je tudi v odborih kmetijskih podružnic. Trgovska zbornica v Hebu naj drugikrat, kedar bo zopet imela kaj očitati kmetijskim družbam, navede boljše in tehtnejše vzroke v dokazovanje svojih trditev, nego so dosedanji.

Kdor tedaj vse to le površno prebere, kar je trgovska zbornica v Hebu naštelá, da bi dokazala potrebo posebnih kmetijskih zbornic ali pa odsekov v zbornicah trgovskih, pripoznati mora vsak, komurkoli je znana uredba kmetijskih družeb in njenih pravil, da so vsi ti razlogi popolnoma prazni in publi; le en sam razlog bil bi resničen, in prav ta brž ko ne je „novo idejo“ kmetijskih odsekov v trgovske zbornice poklical v življenje. Glasí se pa omenjeni razlog tako-le: „Po posebnih kmetijskih odsekih v zbornicah trgovskih zmanjšali bi se nadavki, ki jih plačujejo obrtniki v zdrževanje trgovskih zbornic.“

Kakor se vidi, govori tukaj častita trgovska zbornica v Hebu kakor Cicero „pro domo sua“ in lepo bi se imeli zahvaliti kmetijski gospodarji, posebno

manjši posestniki, ako bi se jim vrh tega, da so že tako čez in čez preobloženi z davkom, naložil še poseben davek za trgovske zbornice!

Ali je pač trgovska zbornica v Hebu že katerikrat vzela v poštev, če je to, kar je storila ona za trgovske in obrtniške koristi na Českem, toliko vredno, kolikor znesejo priklade na davek, ki so jih plačevali dosihmal trgovci in obrtniki za vzdržanje trgovskih zbornic? Ali misli to breme tudi še kmetijskim gospodarjem naložiti? Pač bi bilo nespametno, da bi morali zastopniki kmetijstva samo zavoljo tega sedeti v kmetijskem odseku, da bi dobili taki možje iz trgovstva in obrtništva večino, ki o kmetijstvu prav nobenega pojma nimajo!

Vsi ti na tanko prevdarjeni razlogi, ki smo jih tukaj naštelí, kažejo dovolj jasno, da bi bila za povzdigo kmetijstva gotova nesreča, ako bi se za zastopanje kmetijskih zadev naredili v trgovskih in obrtnijskih zbornicah posebni odseki; pa bi se tudi, vsaj v naši deželi, med kmetijskimi gospodarji zbudila velika nejevolja, ako bi se jim na davek, katerega imajo že tako preveč, naložile še priklade za vzdrževanje trgovskih zbornic.

Gotovo je tudi res, da taki možje, ki iz golj lju-bezni do kmetijstva v družbo kmetijsko stopijo in prostovoljno letne doneske odrajtujejo, več koristnega za kmetijstvo storé, nego taki, ki po vpeljanih volitvah radi ali neradi v take odseke ali zbornice pridejo.

Ako bi se pa zgoditi utegnulo, da bi zopet ravno tisti možje, ki so bili do zdaj od občnih ali pa podružničnih zborov v glavne ali podružnične odbore izvoljeni, prišli potem v kmetijsko zbornico, imela bi dežela zopet ravno iste kmetijske zastopnike, toda s tem razločkom, da bi potem kmetijski gospodarji morali plačevati nov davek, katerega jim zdaj plačevati ni treba.

In kako revno podobo bi imel kmetijski zastop v trgovskih zbornicah, ki bi znabiti štel le kakih 4—5 mož, v primeri z dosedanjimi glavnimi odbori kmetijskih družeb, katere imajo, razun glavnega odbora tudi še v podružničnih odborih cele dežele, svoje zastopnike in svetovalce, katere glavni odbor v vseh važnejših kmetijskih zadevah za njihovo mnenje in nasvèt poprašuje.

Nadalje se ne smé misliti, da bi bile kmetijske družbe suhoparne birokratične naprave, kakor so zbornice trgovske današnji dan, katerih delovanje ne sega dalje, nego do zelene mize med štirimi stenami kake uradniške pisarnice. Kmetijske družbe so učiteljice poljedelstva; one djansko podpirajo kmetijske gospodarje z različnim seménjem, sadnim in murbovim drevjem; delajo skušnje z nasétvami; izdajejo podučne časopise in knjige; vzdržujejo in podpirajo kmetijske učilnice, podkovne šole itd.

Vse to pa izvršujejo s toliko večo gorečnostjo, ker jih vodi zavést, da so ob enem tudi zaupnice in svetovalke sl. c. k. vlade.

Vse to omenivši in ker se je tudi kmetijski shod na Dunaji, poklican od c. k. ministerstva za kmetijstvo, enoglasno odločil zoper napravo kmetijskih zbornic, mora glavni odbor družbe kmetijske Kranjske zdaj še toliko bolj protestovati zoper ono polovičnost, katero misli trgovska zbornica v Hebu pod naslovom: „kmetijski odseki“ v trgovske zbornice vriniti.“

*) Ponudba jako draga! Prosimo.

Vred.